

Nikë UKGJINI*

BARSKA NADBISKUPIJA I MANASTIR SVETOG JOVANA VLADIMIRA U KRAJINI

Apstrakt: Provincija Prevalitane (Prevalisa), koja se protezala od Kotora do rijeke Mat, primila je hrišćanstvo još u vrijeme apostola, u I vijeku, kad je pokršteno stanovništvo i u ostalim ilirsko-arbanaškim provincijama, kao što su: Novi Epir, Stari Epir i Dardanija. Dioklea, kao važan politički i crkveni grad provincije Prevalitana, bila je pozvana da učestvuje, zajedno sa Skadarskom nadbiskupijom, na Kalcedonskom koncilu 451. godine, preko njenog biskupa Evandrija (Evandrus). Istraživači D. Farlati i J. Coleti spominju imena ostalih biskupa koji su učestvovali na kasnijim koncilima, kao što su: Paulus 590. i Nemezion 602. godine.

Međutim, u crkvenoj historiografiji, zbog osvajanja paganskih Slovena u VI vijeku, nijesu sačuvana imena ostalih biskupa ove biskupije, koji su djelovali do IX vijeka, kad je održan Koncil u Delmitanumu (Duvanjski sabor). Dioklea, zbog novih političkih okolnosti, figurira kao Mitropolitanska nadbiskupija kojoj su bile podređene biskupije: Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Svač, Skadar, Drišt, Pult, zatim Srbija, Bosna, Zahumlje i Travunija.

Dok su Srbi vodili ratove za osvajanje i širenje svojih teritorija na Prevalitani, a Srbi su tada bili na pragu stvaranja svog carstva pravoslavne orijentacije, Rimaska kurija na zahtjev dukljanskog kralja Konstantina Bodina (1081–1101) sprovela je novu crkvenu reorganizaciju. Papa Klement III, 8. januara 1089, donio je bulu „Quia Divina Pietas”, upućenu barskom biskupu Petru, „Petro Diocliensis sedis Archiepiscopo”, kojom je osnovana posebna crkvena provincija Dukljansko-barska nadbiskupija. Papinstvo je ovom prilikom, osim citiranih dijeceza u Duvnu (Delmitanum), ovoj mitropoliji podredilo i sve crkve i samostane Dalmatinaca, Grka i Slovena.

Ukorak sa mjerama saradnje, za vjerski i nacionalni suživot ponuđen srpskim pridošlicama od strane Rimske kurije i Dukljansko-barske nadbiskupije, situacija se pogoršala u vrijeme Stefana Dušana, u XIV vijeku, dovodeći do otvorenog neprijateljstva između stranaka. Stanje je bilo na pravom putu tek u vrijeme kraljevstva katoličkih Balšića, u periodu 1360–1421.

U vrijeme borbi za Diokleju, postojećim opatijama i manastirima, koji su djelovali u sklopu Barske nadbiskupije, dodaje se i značajni Manastir Svete Marije Krajinske, koji se nalazio u mjestu Ostros i Vogel, u području Krajina, koji je, prema Shyfflayu, podigao lično Sveti Jovan Vladimir. O tom manastiru ima malo zapisa, ali od različitih istraživača sa-

* Dr Nikë Ukgjini, profesor na Filozofskom — Teološkom institutu u Skadru, Albanija

znajemo da je Vladimir bio žrtva u dešavanjima oko osvajanja Diokleje (Duklje) od strane Bugara, te da je njegovo tijelo nakon njegove smrti 1016. pokopano u Krajinskom manastiru. Godine 1215. preuzeli su ga Komneni u Draču, da bi 1381. bio prenesen za ponovno pokapanje od Karla Topije u obnovljenom manastiru u blizini Elbasana.

O ovom se manastiru opširno govori u hronici *Sclavorum Regnum* nadbiskupa Diokleje i Bara, Grgura, u XII vijeku. Nakon što su izgubili potencijale, zbog pustošenja od strane Osmanskog carstva, njegovo postojanje se spominje na sažet način u izvještajima barskih nadbiskupa Pjetra Bogdanija i Marka Giorgija u XVII vijeku, kada se govori o Šestanu i Livarima. Ovi izvještači, tokom svoje posjete, tvrde da taj manastir opstaje zahvaljujući pravoslavnim monasima. Iz ovih malobrojnih kazivanja o Manastiru Svete Marije u Krajini može se razumjeti da je dugo vremena predstavljao aktivno svetište, gdje su podjednako hodočastili pravoslavni, katolički i muslimanski vjernici iz ovih krajeva. Dešavanja oko Krajinskog manastira su jasan pokazatelj istorijske stvarnosti koja je prevladavala u ovom dijelu Balkanskog poluostrva.

UVOD

Da li imaš sreću ili je nemaš, ne može biti tvoja zasluga ili grijeh a ni drugih, već je to stvar povoljnih ili nepovoljnih okolnosti, geografskog položaja ili političke situacije itd. Mnogo stvari utiče na to da neko ili nešto ima sreću ili je nema. Postavlja se pitanje šta se u tom pravcu može kazati za Barsku arhidijecezu, odnosno za katoličke vjernike koji su tu uvijek bili većinom Albanci, pa i onda kada je ova nadbiskupija u balkanskom kotlu držala upaljenu luču katoličanstva. U ovom kraju, pogođenom od raznih vjetrova, Barska arhidijeceza stoički je nosila križeve vremena i bila kao most za povezivanje Zapada i Istoka. Postavlja se pitanje da li je arhidijeceza o kojoj je riječ imala sreću ili je nije imala. Kakvi su bili njeni odnosi sa Manastirom Svetog Jovana Vladimira u Krajini?

ILIRO-ARBANASI I PRIHVATANJE HRIŠĆANSTVA

Ilirsko-rimska provincija Prevalitana (Praevalis) nasljednica je države Arjanita i prostirala se od rijeke Mat (Mathis) do grada Risono (Risan)¹, sa Skadrom kao glavnim gradom.² U svom je okrilju obuhvatala poznate gradove: Kotor, Budvu, Medun, Ulcinj, Lješ itd. Ova je provincija, koja je kao takva opstala deset vjekova, kao najvažniji trgovački i politički centar imala grad Di-

¹ R. Rogošić, *Veliki Ilirik (284–395) i njegova konača dioba (398–437)* Zagreb, 1962, str. 182.

² V. Popović, *Albanci u kasnoj antici*, u: „Iliri i Albanci”, naučni skupovi, knjiga XXXIX, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 10, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1988, str. 205.

okleu (Duklju, blizu današnje Podgorice), osnovanu od rimskog cara Dioklecijana (284–305), u III vijeku Hristove ere.³

Da bi se bolje razumjeli tokovi i događaji teme o kojoj je riječ, prije toga treba se baviti počecima hrišćanstva u ilirsko-arbanaškim prostorima, gdje je hrišćanstvo rođeno u vrijeme apostola, da bi se Arbanasi okrenuli prema civilizovanijem, zapadnom svijetu.

Kolijevka arbanaškog (albanskog) naroda, kao potomaka Ilira, bila je u Albanopolisu, gradu koji se nalazio između Drača i Kroje, ili je to sam grad Kroja (albanski: Krujë). To potvrđuje lično vizantijski geograf Ptolemej, koji je već u II vijeku hrišćanske ere Arbanase nazvao imenom Albanon.⁴

Na osnovu toga što su mislili antički pisci o Ilirima: Polibije, Strabon, Plinije, zatim pisci kasnijih vremena kao što su: Farlati, Riceputi, Coleti, naučnici našeg doba kao što su: Stadtmýllúr, Šuffly, Stipčević, Nikaj, Mirdita, Frashri i drugi, dokazali su povezanost Arbanasa sa etnikumom ilirskog plemena.⁵ O tome govori i „Enciclopedia Cattolica”, koja kaže da Dalmacija i Albanija potiču od Ilira.⁶ Savremena srpska nauka, koja u kontinuitetu odbija ovu činjenicu, u vezi sa ilirskim porijeklom Arbanasa, tvrdi da: „može biti da su Albanci potomci antičkog naroda Ilira; ne može se ni negirati; nije nezamislivo; jedan dio njih potiče od Ilira; Dardanci mogu biti ilirskog porijekla” itd.⁷ Takođe je potvrđeno da se albanska kolijevka, odakle Arbanasi vuku svoje etničko porijeklo, prostire na ilirskim provincijama: Praevalitana, Dardania, Stari i Novi Epir.⁸

Iliro-Arbanasi, koji su vjerovali u božanstva i boginje, hrišćanstvo su primili od Svetog Pavla i njegovog učenika Tita. Svjedočanstvo i dokaz o tom događaju nalazimo u tekstovima Novog zavjeta, u poslanici Rimljanima (Rimlj. 15, 19, oko 66. godine), gdje Sveti Pavle kaže: *Tako da od Jerusalima i naokolo*

³ C. du Fresne, Domini du Cange: *Illyricum Vetus & Novum*. Posonii, Anno, MDCCXLVI, (1751) str. 22; M. Šuffly, *Srbi i Arbanasi*: Arhiv za arbanašku starinu, jezik i etnologiju, knj. 1, Beograd, 1925., str. 29.

⁴ M. Šuffly, *Srbi i Arbanasi*, str. 25.

⁵ V. Lukić, *Prečista Krajinska, Prvi slovenski spomenik u Crnoj Gori*, Cetinje 1974, str. 10.

⁶ *Illirico (Illyricum)*, Enciclopedia Cattolica, Citta del Vaticano, voll. VI, Firenca, 1951, str. 1628.

⁷ *Iliri i Albanci* (redaktor Milutin Garašanin), naučni skupovi, knjiga XXXIX, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 10, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988.

⁸ *Albania*, Enciclopedia Cattolica, Cita del Vaticano, vol. I, Firenze, 1948, str. 644; *Historia e Popullit Shqiptar* (redaktor Hysni Muzafiri) Shtepia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1994. str. 27.

do Ilirika napunih jevanđelijem Hristovijem, zatim imamo knjigu Tita (upor. Tit. 3, 12) i Timotejevu (upor. 2 Tim 4, 10).⁹

O prodiranju hrišćanstva u antičke krajeve još u apostolsko vrijeme, u I vijeku, svjedoči i istraživač Stojan Stojanović u svojoj knjizi „Borba za samostalnost Katoličke crkve u nemanjičkoj državi”.¹⁰ Pomenuti autor, premda ne spominje Arbanase kao potomke Ilira, daje detaljna obrazloženja o širenju Slovena u hristijaniziranim krajevima.

O hrišćanstvu u ilirsko-arbanaškim krajevima govori veliki broj crkvenih pisaca, prije svih Sveti Grgur Niški (Naissus, 334–379).¹¹ Zatim veliki ilirski mudrac i naučnik Sveti Jeronim (347–420) iz Stridona, koji, između ostalog, tvrdi da je „Hrišćanstvo prošireno u svim zemljama (...), preko Tome u Indiji, Petra u Rimu, Pavla u Iliriku, Andreja u Ahaju”.¹² O djelovanju Svetog Luke Evanđeliste u Dalmaciji govori Sveti Epifanio, koji je umro 403.¹³ Sveti Petar Damiani, koji je rođen 1007. u Raveni, ističe da je Sveti Pavle posjetio cijeli Ilirik. O tome J. Zeiller tvrdi doslovno: „počeci hrišćanstva u Iliriku datiraju od apostolske epohe”.¹⁴ S druge strane, spomenućemo i prve mučenike iz ovih krajeva: Svetog Astija u Draču na početku II vijeka, Svetog Terinija u Butrintu (Buthrotum) u III vijeku, zatim dardanske mučenike Flora i Laura u Ulpijani kod današnje Gračanice, koji su žrtvovali svoj život u vrijeme cara Adrijana (117–138) i drugi.¹⁵ S druge strane, gradovi Novog Epira, kao što su Drač i Apolonija (današnji Pojani, blizu grada Fieri), bili su glavne luke, odakle je po-

⁹ *Enciclopedia Cattolica*, Cita del Vaticano, vol. VI, Firenze, 1951, str. 1627: „Regione costiera ad oriente dell’ Adriatico, comprendente in origine la Dalmazia e l’Albania, che sotto l’Impero romano si estese progressivamente all’interno fino al Danubio e sul mare fino all’Egeo, esclusa la Tracia. Fu evangelizzato da s. Paolo (Rom 15,19), che vi soggiorno più volte fino al termine della sua attività apostolica (Tit. 3, 12: si reca a Nicopoli, ove chiama Tito)”.

¹⁰ S. Stojanović, *Borba za samostalnost Katoličke crkve u nemanjičkoj državi*, Srpska kraljevska akademija, libri VIII, Beograd, 1912, str. 3–4.

¹¹ G. Gasper, *Skopsko-prizrenska biskupija kroz stoljeća*, Zagreb, 1986, str. 23.

¹² J. P. Migne, *Patrologiae Cursus Completus*, Series latina, Parisii 1844–1846, XXX, epistol. I. LIX; Z. Mirdita, *Gjashtë shekujt e parë të Krishtenizmit në trevat Iliro-shqiptare*, u: *Krishterimi nder Shqiptarë*, KISH (redaktor, Dom Nikë Ukgjin, Wili Kamsi, Romeo Gura-kuqi), Shkodër 2000, str. 38.

¹³ J. Butorac — A. Ivandija, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973, str. 18.

¹⁴ J. Zeiller, *L’ expansion du christianisme dans la péninsule des Balkans du Ier au Vesiécle*: *Revue Internationale des Études Balkaniques*, I. année, tome 1–2, Beograd 1935, str. 414–415.

¹⁵ G. Micuno (redaktor) *Albania Nella Storia, Le ali della farlalla* Caritas, Albania, Bari, 1995, str. 32; G. PETROTTA, *Il cattolicesimo nei Balcani*, Estrato da la tradizione, vol. VI, Roma 1928, str. 8.

čeo poznati rimski put Via Egnatia, nastavak puta Via Appias, koji je povezi-
vao Rim sa Vizantijom, po kojem su, kako nam govori Novi zavjet, često ho-
dali Hristovi učenici.¹⁶ Na taj način, sa velikom sigurnošću, možemo potvrđi-
ti da su Sveti Pavle i njegov učenik Tit posjetili Ilirik tokom svojih putovanja.

Na osnovu pisanih dokumenata, širenjem hrišćanstva u Iliriku sistemati-
ski su se bavili poznati historičari kao: D. Farlati, F. Riceputi, J. Coleti u djelu
„*Illyrici Sacri*”, tomovi I–VIII. U početku VII toma, izdanje od 1817, nalazimo
zapisano ime Svetog Cezarija, prvog dračkog biskupa, iz 58. godine.¹⁷ Zatim
oko 100. godine nalazimo ime drugog dračkog biskupa, Svetog Astija (Astius)
mučenika, 431. ime Euharijusa, 499. Lucasa itd.¹⁸ Znamo i za đakona-čitača u
crkvi u Valoni (Vlori). Sveti Dancte (II vijek). Kod Farlatija, tom VII, nalazi-
mo imena biskupa u Sremu (danas Sremska Mitrovica), iz vremena apostola. U
ovoj dijecezi, 50. godine, imamo biskupa S. Epaenetus; 59. S. Andronicus; 304.
S. Irenaeus i dr.¹⁹ Godine 347. imamo dijecezu Niš (Naissitani) kao sufragana
Skoplja sa biskupom Ceudencijus i druge. Godine 316. javljaju se bilješke o bi-
skupu Protogenes; 431. Julianus i dr., koji su službovali u dijecezi „*Sardicensis
et Sophiensis*” u Bugarskoj.²⁰ Koliko je Katolička crkva patila tokom rimskih
osvajanja, govori činjenica da imamo 86 svetaca i mučenika u krajevima Iliri-
ka.²¹ Imamo desetine drugih tokom slovenskih osvajanja.

ORGANIZOVANJE CRKVE U PROVINCIJI PREVALITANA I ULOGA DIOKLEJE

Dioklea (kasnije su je Sloveni nazvali Duklja) je hristijanizovana u vrijeme
Konstantina Velikog 313. godine. Postavši tokom vremena važan grad, pozva-
na je da učestvuje preko biskupa Evandrija (Evandrus) na Kalcedonskom kon-

¹⁶ G. Micuno (redaktor), *o. c.*, str. 31; R. Rogošić, *o. c.*, f. 180; A. M. BOZZONE (redak-
tor), *Dizionario Ecclesiastico*, II, Editrice Torinese, 1955, str. 387.

¹⁷ D. Farlati, J. Coletto, *Illyrici Sacri*, tomus VII, Venetiis MDCCCXVII (1817), str. 341;
P. BARTL, *Albania Sacra*, Geistliche Visitationsberichte aus Albanien, 2: Erzdiözese Du-
razzo, Albanische Forschungen, band, 26, 2 Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2011, str. 11.

¹⁸ D. Coletto, *o. c.*, str. 342; G. Micunco, *o. c.*, f. 32; PH, Ferrari, *Catalogus generelis Sanc-
torum in Martyrologio Romano*, Venezia 1962, str. 267; P. B. GAMS, *Series episcoporum
Ecclesiae*, Graz, 2 1957, str. 407.

¹⁹ D. Farlati, Coletto, *o. c.*, f. XIV.

²⁰ J. Coletto, *Illyrici Sacri*, voll. VIII, Venetiis, MDCCCXIX (1819), str. XI, XII.

²¹ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski institut Crne Gore, vol II, Podgorica 2001, str.
147–153.

cilu 451. godine.²² Naučnici D. Farlati i J. Coleti, u djelu „*Illyrici sacri*”, tom VII, spominju i imena biskupa, Paulusa 590.²³ i Nemezion 602. godine.²⁴ Međutim, zbog slovenskih osvajanja, crkvena historiografija nije sačuvala imena ostalih biskupa ove dijeceze, koji su svoju djelatnost vršili do XI vijeka.

S druge strane, Skadar (Scodrenses) je kao metropolitanska arhidijeceza i glavni grad provincije Prevalitana²⁵ imao svog nadbiskupa Bassusa već 387. godine.²⁶ Zbog značaja koji je Skadar imao, Bassus se spominje takođe u jednom pismu pape Siricija (384–399) oko 381. godine.²⁷ Zatim slijede nadbiskupi Senecije 431, Andrea 519, Stephanus 590, Joannes 598 i kao zadnji nadbiskup spominje se Constantius 601. godine.²⁸

U vrijeme vizantijskog cara Justinijana I (527–565), koji je bio ilirskog porijekla, sa Justinijanom Prima (Skoplje) kao glavnim centrom,²⁹ započela je nova epoha u vjersko-crkvenom i političkom životu u cijelom Istočnom Iliriku, pa i u provinciji Prevalitane. Justinijan, Novelom 19 od 14. aprila 535. godine, pokušavajući da stvori nove saveze sa Svetom Stolicom, osnivao je nove crkvene centre u Prevalitani, Novom Epiru, Dardaniji itd.³⁰

Istraživač Pavle Mijović, polazeći od arheoloških tragova, zaključuje da je Ulcinj bio dijeceza još u vrijeme Justinijana, u VI vijeku.³¹ Bar, isto tako, slovi za dijecezu već od VI vijeka.³² Na talasu formiranja novih dijeceza mogle su biti formirane i: Svač, Budva, Kotor i Risan kao prijestonica kraljice Teute. Dok se Drišt (Drivasto), na osnovu dokumenata, kao dijeceza pojavljuje 458. godine,³³ a Lješ (alb. Lezhë, Lissus-Alessio) 592. godine.³⁴ Iako je Justinijan sebe smatrao za predstavnika rimske crkve, Rim je osudio ovu njegovu odluku. Zbog toga je papa Agapit I (535–536) ovaj problem povjerio na razmatranje svojim legatima. Međutim, papina smrt je prekinula dalje razma-

²² D. Coletto, *Illyrici Sacri*, tomus VII, Venetiis MDCCCXVII (1817), str. 2; I. Marković, *Dukljansko-barska metropolija*, Zagreb, 1902, str. 9.

²³ D. Farlati, J. Coletto, *o. c.*, str. 3; I. Marković, *o. c.*, str. 11.

²⁴ D. Farlati, J. Coletto, *o. c.*, str. 4; *Istorija Crne Gore*, knjiga prva, Titograd, 1967, str. 259.

²⁵ S. Stojanović, *o. c.*, str. 5.

²⁶ D. Farlati, J. Coletto, *Illyrici Sacri*, tomus VII, Venetiis MDCCCXVII (1817), str. XII.

²⁷ D. Farlati, J. Coletto, *o. c.*, f. 305; R. ROGOŠIĆ, *o. c.*, str. 188.

²⁸ D. Farlati, J. Coletto, *o. c.*, p. XII.

²⁹ S. Stojanović, *o. c.*, str. 9.

³⁰ V. Popović, *Albanci u kasnoj antici*, str. 202; *Istorija Crne Gore*, knjiga prva, str. 260–261.

³¹ P. Mijović, *Ulcinjski ciborium: Kulture Crne Gore*, Titograd, 1987, str. 152.

³² *Devet vjekova Barske nadbiskupije*, Kulturni centar Bar, Opštinski Arhiv, Bar, 1989, str. 2.

³³ I. Marković, *o. c.*, str. 40.

³⁴ D. Farlati, J. Coletto, *o. c.*, str. 386.

tranje ovog problema. U izvorima nema dokaza da je njegov nasljednik papa Silvester (536–537) preduzeo neku konkretnu aktivnost da bi se došlo do konačnog rješenja.³⁵ Tim više kad je Rim imao potrebu da mu se pomogne u odbrani od Avara, Slovena i Bugara, koji su kao paganski narodi došli iz područja kavkaskih planina i približili se Balkanskom poluostrvu, „ostajući tu zauvijek,” tvrdi Ostrogorski.³⁶

Zbog varvarskih osvajanja Avara i Slovena Balkanskog poluostrva u VII vijeku, kada je Prevalitana 614. bila porušena,³⁷ ne znamo ništa o daljoj sudbini dijeceza u ilirsko-arbanaškim krajevima do crkvenog koncila održanog u vrijeme pape Jovana VIII (872–882) u Delmitanumu (Duvno) 877. godine.³⁸

Sa slovenskim osvajanjima istovremeno je skopčano i prvo pojavljivanje Slovena u Diokleji, odnosno na teritoriji pređašnje ilirske države Ardijana. Vizantijski i latinski izvori Dioklejce ne ubrajaju ni u Srbe, ni u Hrvate, već — u Dioklejce kao starosjedioce.³⁹ Iako V. Popović i mnogi srpski akademici naginju prema srpskom atributu.⁴⁰ Srpski akademik Stojan Stojanović govori o asimilacijama i promjeni toponima, koje su se desile tokom slovenskih osvajanja konstatujući da je „domaća populacija koju su Sloveni asimilirali u VII vijeku, bila rimljanska”.⁴¹ A Popović je mišljenja „da slovensko zaokruženje nekadašnjeg ilirskog područja jasno se ugleda u arbanskoj toponimiji ... i da sve veće albanske srednjovekovne varoši imaju albanska imena koja vode poreklo, mada ne uvek, iz antičkog doba”.⁴² Međutim, u jednom drugom kontekstu Stojanović potvrđuje prisustvo Ilira u ovim prostorima prije Rimljana, koji su doživjeli istu sudbinu asimilacije. O mogućim vezama Arbanasa sa Ilirima govori i Milutin Garašanin, tvrdeći da „Albanci mogu biti i ostaci ilirskih plemena, kao i Dardanci” povezujući etnos Albanaca sa ostatkom nekog ne-rimljanskog ili paleobalkanskog naroda.⁴³ Akademik priznaje da prostor na kojem je mogao živjeti staroalbanski narod je Sjeverna Albanija i prostor

³⁵ G. Gjini, o. c., str. 42.

³⁶ G. Ostrogorski, *Istorija Vizantije*, Beograd, 1959, str. 100.

³⁷ *Istorija Crne Gore*, knjiga prva, Titograd, 1967, str. 263.

³⁸ D. Farlati, o. c., str. 250.

³⁹ *Enciklopedija Jugoslavije*, vol. 3, Zagreb, 1984, str. 66.

⁴⁰ V. Popović, o. c., str. 229, ref. 65.

⁴¹ S. Stojanović, *Borba za samostalnost Katoličke crkve u nemanjičkoj državi*, str. 12.

⁴² V. Popović, o. c., str. 228–229.

⁴³ M. Garašanin, *Zaključna razmatranja*, u knjizi: „Iliri i Albanci”, naučni skupovi, knjiga XXXIX, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 10, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988, str. 366.

oko Mata i u Dardaniji itd.⁴⁴ Kako god, velike promjene nastale tokom osvajanja promijenile su etnički sastav stanovništva na cijeloj teritoriji provincije Prevalitane,⁴⁵ gdje je prije postojao ilirsko-rimski i arbanaki etnos, podsjeća nas Vasilije Lukić.⁴⁶ Sa druge strane, Stojanović priznaje da su Iliri bili tijesno povezani sa papom.⁴⁷ To znači da su bili evangelizirana i civilizovana populacija. Iz ovoga a i iz drugih gore navedenih činjenica, da se zaključiti da Diokleati i u IX vijeku u stvari još uvijek su bili antički Arbanasi.

Na Koncilu u Delmitanumu saznajemo da je Primorje podijeljeno u dvije pokrajine: Donja Dalmacija, od Duvna do Vinodola (za Solinsku mitropoliju) i Gornja Dalmacija od Duvna do Drača, određujući Diokleju za mitropoliju, pod čijom upravom, prema Ivanu Markoviću, ulaze dijeceze: Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Svač, Skadar, Drišt (Drivast), Pult, zatim Srbija, Bosna, Travunija i Zahumlje.⁴⁸ Razloge za ovaj događaj treba tražiti sigurno u činjenici da su mnoge jedinice crkvene organizacije na Zapadu bile uništene zbog političkih dešavanja u VII i VIII vijeku. U Noriku, Iliriku, Trakiji i Grčkoj, gdje su vođene borbe sa Slovenima i Avarima, došlo je do velikih uništenja, tako da su veze sa mitropolitanskim arhidijecezama bile prekinute, a mnoge su dijeceze bile ostale bez biskupa.⁴⁹

Zbog borbi koje su se vodile između Srba, Bugara i Vizantinaca, u IX–X vijeku, oko širenja vlasti, na štetu Prevalitane i šire, papa je, da bi pod svakim uslovom sačuvao katoličanstvo, mitropoliju Diokleje (Dukljansku mitropoliju) i njene sufraganske dijeceze privremeno bio stavio pod upravu Dračke nadbiskupije (Dyrrhachium) i to je stanje potrajalo sve do kraja X vijeka. Ovo se podrazumijeva na osnovu pisama pape Leona VI (901–907) poslatih mitropolitu dračkom Nikoli Mistiku, koji je iskazivao poslušnost Svetoj Stolici.⁵⁰ U međuvremenu, u Starom Epiru, sa mitropolitanskim centrom u Nikopolisu i u Dardaniji, sa glavnim gradom Skopljem (Scupi), bilo je desetina dijeceza koje su još uvijek čuvale veze sa papom, odnosno sa Solunskim vikarijatom i Justinijanom Primom.⁵¹

⁴⁴ *Item*, str. 365.

⁴⁵ S. Stojanović, *Borba za samostalnost Katoličke crkve u nemanjičkoj državi*, str. 12.

⁴⁶ V. Lukić, *o. c.*, str. 10.

⁴⁷ S. Stojanović, *o. c.*, str. 28.

⁴⁸ I. Marković, *o. c.*, str. 16.

⁴⁹ F. Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, 1, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996, str. 42.

⁵⁰ P. F. Cordignano, S. I, *L'Albania, a traverso l'opere e gli scritti, di un grande Missionario italiano, il P. Domenico Pasi*, S. I. (1847–1914), Voll. II, Roma — Institutoper L'Europa Orientale — Roma, MCMXXX–XII, str. 88.

⁵¹ S. Stojanović, *o. c.*, str. 9.

ORGANIZACIJA BARSKE ARHIDIJECEZE (ANTIBARENSIS)

Nakon prihvatanja hrišćanstva od strane slovenskih pridošlica u periodu IX–XI vijeka⁵² i smrti vizantijskog cara Bazilija II (1025), u Prevalitani se stvorila nova politička stvarnost. Slabljenje moći Vizantije, čemu je mnogo doprinio i veliki raskol između Zapadne i Istočne crkve 1054, najviše su iskoristili Diokleati (Dukljani) da bi pravili nezavisnu državu. Tokom vladavine kralja Mihaila Vojislavljevića (1052–1081), uz veliku podršku pape Gregora VII (1073–1085), koji mu je zbog njegove vjernosti prema rimskoj crkvi dodijelio kraljevsku titulu „*Michaeli Sclavorum regi*”, Dioklea, koja se od X vijeka zvala Zeta, postade nezavisna država, za koju se misli da je kao takva opstala oko 140 godina.⁵³ Sa crkvenog gledišta, osamostaljenje države u XI–XII vijeku značilo je da Duklju treba ponovo organizovati kao posebnu mitropoliju. Reorganizacija Duklje predstavljala je još jedan čin suprotstavljanja patrijarhu iz Konstantinopolisa, koji je htio da pomoću državne vlasti proširi svoju jurisdikciju na najvećem dijelu teritorija kod formiranih država, Raške (grad blizu današnjeg Novog Pazara), osnovane od Srba, kao i Diokleje, osnovane od ilirskih plemena: Labeata, Pirusta, Meduna i Ardijanaca koji su preostali.⁵⁴

Stupanjem Konstantina Bodina (1081–1101), na kraljevski prijesto Duklje, ne čekajući odgovor Gregora VII u vezi sa reorganizacijom Diokleje, on se obratio nezakonitom papi Klementu III (1080–1100), u vezi sa reorganizovanjem crkvenog života u Prevalitani.⁵⁵ Papa, zbog realnog straha i opasnosti koja je od vizantijskog cara Leona III prijetila papinoj jurisdikciji nad Ilirikom, odmah je pomogao Bodinu. Na taj način, 8. januara 1089, Klement III izdao je u Rimu bulu „*Quia divina pietas*” (Za božansku milost), koju je uputio barskom nadbiskupu Petru, „*Petro Diocliensis sedis Archiepiscopo*” (nadbiskupu Petru sa sjedištem u Diokleji), kojom je osnovao posebnu crkvenu provinciju za Diokleju,⁵⁶ odnosno udahnuo novi život nekadašnjoj Dukljanskoj mitropoliji, dajući joj novu formu. Papa je ovlastio Dukljansko-barsku mitropoliju da uvijek imenuje biskupe dukljanske provincije, podvrgavši ovoj arhidijecezi crkve — sa svime što im pripada, kao i manastire Dalmata, Grka i Slovena, u grado-

⁵² E. Peričić, *Sclavorum regnum Grgura Barskog*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1991, str. 49–50; J. Jovanović, *Stvaranje crnogorske države i razvoj crnogorske nacionalnosti*, Cetinje, 1948, str. 8.

⁵³ I. Marković, *Dukljansko-barska metropolija*, str. 19, 51–52.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ E. Peričić, *o. c.*, str. 65; S. Stojanović, *o. c.*, str. 34.

⁵⁶ *Enciklopedija Jugoslavije*, vol. 3, Zagreb, 1984, str. 72; E. Peričić, *o. c.*, str. 65; I. Marković, *o. c.*, str. 27–29; M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 101.

vima: Kotor (Scatarensem), Ulcinj (Dulchinensem), Svač (Saucinensem), Skadar (Scodrensem), Drišt (Drivastinensem), Pult (Polatinensem), Srbiju (Serbiensem), Bosnu (Bosniensem), Trebinje (Tribensem).⁵⁷

Dolaskom na vlast pape Kalista III (1119–1124), bulom „Omnium ecclesiarum” (Svim crkvama), koja je naslovljena „Venerabili fratri Elie sancte Dioclitane atque Antibarensis ecclesie Archiepiscopo” (Poštovanom bratu Iliji, nadbiskupu svete dukljanske i barske crkve), dana 24. januara 1124. godine,⁵⁸ ponovo pečatira mandat za gorenavedene dijeceze, koje su pripadale Dukljansko-barskoj mitropoliji. Ovom prilikom papa spominje i ime budvanske dijeceze, koja je prije toga sigurno bila pod Dubrovačkom mitropolijom.⁵⁹ U lancu dijeceza mora da je bila i dijeceza Arbanensis (e Arbrit), koja — prema nekim hronikama iz tog vremena — figurira u buli pape Aleksandra II (poslato nadbiskupu barskom Petru 1062. godine).⁶⁰ Vlast koju je Sveta Stolica dala nadbiskupu barskom (Antibarensis) Petru navodi nas da vjerujemo da je i titulu primas Srbije dao papa Aleksandar II.⁶¹ Ovo mislimo zato što su, vjerovatno, i njegovi prethodnici, dukljanski nadbiskupi, baštinili tu titulu još od vremena nefunkcionisanja Solunskog vikarijata, u VII vijeku.⁶² Davanje titule primas Srbije podrazumijeva da je Papinska kurija imala veliko povjerenje u Arbanase i da će oni uvijek čuvati dobre odnose sa Rimom. „Ovim događajem započela je nova faza crkvene istorije u Arbaniji”, zaključiće najbolji poznavalac albanskih pitanja Milan Šufflay.⁶³

Živahnost albanskih dijeceza i njihova povezanost s Barom (Antibarensis) primjećuje se veoma jasno i ranije. 1062. godine dijeceza Arbrija nalazi se u buli

⁵⁷ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica 2001, vol III, str. 68; I. Marković, o. c., str. 27–29; S. Stojanović, o. c., str. 35–36. Stojanović tvdi da druga bula očuvana od 8. januara 1089. godine više svjedoči o tradiciji Barske arhidijeceze negoli prva bula od 1067. godine. Sa drugom bulom, više se potvrđuje tradicija stare Diokleje.

⁵⁸ E. Peričić, o. c., str. 68–69; S. Stojanović, o. c., str. 35–36.

⁵⁹ E. Peričić, o. c., str. 68–69.

⁶⁰ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski Institut Crne Gore, Podgorica 2001, vol IV, str. 30, 31; D. Farlati, J. Coleti, *Ilirici Sacri*, vol. VII, Venetiis, 1817, str. 192.

⁶¹ C. Du Fresne, *Domini Du Cange: Illyricum Vetus & Novum*. Posonii, Anno, MDCCXLVI (1751) str. 47.

⁶² I. Marković, o. c., str. 171. Primati koji su funkcionisali u određenim državama bili su direktno podređeni Rimskoj kuriji. Oni su imali određene funkcije, kao što si prije imali vakarijati u Selaniku i Justinijani Primi za Istočni Ilirik IV–VIII vijeka. U zemljama gdje su primati funkcionisali, pred njim se nosio određeni križ i drugi predznaci (crucis praeferendae). Barski nadbiskup Filipo Gajo (1485–1509), na osnovu dokumenata, ovaj naslov je nosio sa punim uspjehom.

⁶³ M. Šufflay, *Kirchenzstände Vort Türkischen Albanien*, Budapest, 1915, str. 17.

pape Aleksandra II. Zatim se primjećuje učešće albanskih biskupa u osvećenju oltara Crkve Svetog Tripuna u Kotoru 1166, gdje osim Skadra, Ulcinja, Svača, pada u oči „episcopus Lazaro Arbanensis” i „Andreas Arbanensis”.⁶⁴ S interesovanjem se bilježi da se u aktima koncila održanog u Baru 1199. nalaze i potpisi biskupa Bara, Skadra, Pulata, Drišta, Svača, Ulcinja, Drivasta i Sarde, sa arbanaškim stanovništvom, kao i biskup sa arbanaškim podznakom dijeceze Arbanensis.⁶⁵

Polazeći od istorijske prošlosti Diokleje, jasno se vidi uloga koju je imala Barska nadbiskupija, kad je 1248. papa Inoćentije IV imenovao poznatog dominikanca Ivana Planija Karpinija za nadbiskupa barskog. Karpini predvodi novi sistem Svete Stolice „po kojem Albanija postaje baza za operacije protiv pravoslavlja na Balkanu, a Bar glavna brana protiv izlaska srpske crkve na more”, kako tvrdi Šufflay.⁶⁶ To su veoma dobro shvatili srpski kraljevi. Zbog toga Raška i Vizantija, iako kao bajagi saveznici dukljanskih kraljeva, samo su čekali povoljan trenutak da bi poništili nezavisnost Duklje kako bi se proširili na njenoj teritoriji. Ono što je bilo za očekivati desilo se dolaskom na vlast Stefana Nemanje (1166–1189) u Raški (Rasi), koji je do svoje tridesete godine pripadao rimskoj crkvi, a poslije toga se prekrstio i prešao na istočni obred.⁶⁷ Stefan je zahvaljujući i podršci Vizantije 1186. osvojio Diokleju. Tom prilikom pokorio je primorske gradove od Ulcinja do Kotora i istovremeno je dokrajčen niz kraljeva Diokleje, koji su do 1180. pripadali katoličkoj vjeroispovijesti.⁶⁸ Tada su plemići Diokleje otišli i sklonili se u Zadru, a svi su izgledi da je sa njima u Zadar otišao i sam barski nadbiskup Grgur (Gregor). Nakon ovog osvajanja, Nemanja je dobio titulu „kralj Duklje i Dalmacije”.

ODNOSI DUKLJANSKE I BARSKE NADBISKUPIJE SA MANASTIROM PREČISTA KRAJINSKA

Pošto su Grčka, Arbanija i Dalmacija u pogledu hrišćanstva bile dobro organizovane zemlje, opati (redovi) nastali u IV vijeku i u nastavku, kao što su: eremiti, augustijanci, bazilijanci, benediktinci itd., naišli su na odgovarajući prostor i u krajevima Prevalitane. Ovaj region su u XIII vijeku preplavili re-

⁶⁴ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica 2001, vol VI, str. 46; A. Meksi, *Arkitektura e Kishave të Shqipërisë, Shek. VII–XV*. Uegen, Tiranë 2004, str. 62.

⁶⁵ I. Marković, *o. c.*, str. 44–45; A. Meksi, *o. c.*, str. 62.

⁶⁶ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 90.

⁶⁷ *Idem*, str. 91.

⁶⁸ I. Marković, *o. c.*, str. 56.

dovi iz Zapada: dominikanci u Kotoru, Draču, Skadru i Ulcinju,⁶⁹ koji su se bavili otvaranjem škola i univerziteta; franjevci sa svojim samostanima u Kotoru, Baru, Skadru, Ulcinju, a u nekoliko drugih centara i karmelićani: u Ulcinju, Svaču i Skadru.⁷⁰ Sav posao u tim samostanima odvijao se pod motom Svetog Benedikta: „Ora et labora” — „Moli se i radi”.

Manastiri (samostani) Diokleje, kao ilirsko-arbanaški kraj, lančano su povezani sa starim manastirima iz vremena Svetog Benedikta, VI vijek, od Manastira Svete Marije na Mljetu do Manastira Svete Marije u Budvi. Ti su manastiri tijesno povezani sa Manastirom Svetog Spasa (Santi Salvatoris) u Baru i Svetog Bachusa i Serđa u Obliku na Bojani i drugim krajevima u Albaniji.⁷¹ Značajan doprinos za širenje dominikanaca je nesumnjivo dao nadbiskup Bara, Grgur (XII vijek), koji je pripadao redu Svetog Benedikta. U srednjem vijeku imamo brojne opatije u regionu Bara i Skadra. U okolini Bara imamo opatiju Svete Marije u mjestu zvanom Rataci (Roteca) iz XI vijeka, koja je po svoj prilici do 1247. bila posvećena Svetom Mihailu,⁷² ali na kraju XIII vijeka figurira da je bila posvećena „uznesenju Blažene Djevice Marije u nebo”.⁷³ Zatim imamo opatiju „Svetog Spasa” (Santi Salvatoris) u Baru, iznova podignutu u XII vijeku. U dokumentima iz XIII vijeka pojavljuje se još mnogo redovničkih samostana u Barskoj nadbiskupiji, izgrađenih van zidova tvrđave.⁷⁴ U Ulcinjskoj dijecezi evidentirali smo opatiju Svetog Nikole na rijeci Bojani (1346) XIV vijek⁷⁵ i nekoliko samostana različitih redovnika u gradu. U Skadarskoj dijecezi nalazimo opatiju Serđa i Baka (Sergius et Bacchus) u Obliku, pored rijeke Bojane, ponovo podignutu u XIII vijeku⁷⁶ i opatiju Svetog Jovana u mje-

⁶⁹ M. Šufflay, *Kirchenstände Vort Türkischen Albanien*, Budapest, 1915, str. 81, 85.

⁷⁰ V. Malaj, *Apostolsko i kulturno djelovanje franjevaca među vjernicima albanskog naroda*, u knjizi: *Te dhanat Albanologjike, Shoqata Don Buzuku, Ulqin-Tuz*, 1999, str. 140–141.

⁷¹ M. Šufflay, *Kirchenstände Vort Türkischen Albanien*, Budapest, 1915, f. 83.

⁷² L. Thalloczy, K. Jireček, M. Šufflay, *Acta et diplomata res Albaniae Mediae Aetatis Illustrantia*, vol. I, Vindobonae MCMXIII, dok. 182, fq. 56.

⁷³ M. Giorge, Izvještaj o Barskoj nadbiskupiji (ACPF, SOCG) rukopis, vol. 528, viti 1697.

⁷⁴ M. Bicit, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek., XVII*, (Injac Zamputi), vell. I, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok. 2, Tiranë 1963, str. 75. U ovoj relaciji od 1610. godine Bici kaže da je u Barskoj arhidijecezi bilo tri abacije: Sv. Sergio, pored Mrkojevića, Sv. Marko u Turgini (Tugjemile) i Majke Božje u Rataci, koja ima prihoda od Paštrovića.

⁷⁵ Petar mons. Perkolić, *Obavjesti + Lajmerimet, Nadbiskupski ordinariat*, br. 3, Bar, 2003, f. 110.

⁷⁶ L. Thalloczy, K. Jireček, M. Šufflay, *Acta et diplomata res Albaniae Mediae Aetatis Illustrantia*, vol. I, Vindobonae MCMXIII, dok. 76, ref. 2, fq. 24.

stu Ruškul, današnji Štoj blizu Skadra, iz XII vijeka⁷⁷ kao i mnoge redovničke manastire u okolini grada. Postoje mišljenja da je većina ovih objekata izgrađena na ruševinama prethodnih benediktinskih samostana koji su se u XV vijeku definitivno povukli iz Albanije.

Gradnja opatija i manastira u Barskoj i Dukljanskoj nadbiskupiji, kao i u sufraganskim dijecezama, djela su katoličke kraljice Helene (Jelene), koja je u XIII vijeku slovila kao kraljica Duklje, Srbije i Albanije. U dijecezama na sjeveru Albanije računa se na oko 30 različitih manastirskih građevina, finansiranih od Helene i njene sestre Marije.⁷⁸ Stanovništvo koje je živjelo na području sjeverne Albanije, gdje je finansirana gradnja objekata, bez obzira na to što su u prošlosti bili pod srpskom okupacijom, nikada nijesu promijenili vjeru ni svoj albanski jezik, tvrdio je Theodor Ippen.⁷⁹

MANASTIR JOVANA VLADIMIRA PREMA IZVJEŠTAJU NADBISKUPA BARSKOG GRGURA

U doba slovenskih ratova za Diokleju, pored postojećih opatija i manastira (samostana), na polju evangelizacije iznikao je još jedan manastir koji je bio posvećen Svetoj Djevici Mariji, koji se nalazio pored Skadarskog jezera na regionu Krajine, u selu Mali Ostros (Ostros i Vogël), ili Kranj, u zoni Arbneša. Manastir Prečista Krajinska (poznat i kao Manastir Bogorodice Krajinske), po mišljenju Shyfflaya i nekoliko drugih autora, izgrađen je u X vijeku, i to od princa Duklje, Svetog Jovana Vladimira (970–1016).⁸⁰

Detaljne i veoma korisne podatke za slovensku i albansku historiografiju daje barski nadbiskup Grgur u svom djelu *Sclavorum Regnum (Kraljevstvo Slovena)* napisanom u periodu 1177–1189. godine.⁸¹ Autor Gergur daje detaljne opise o slovenskim osvajanjima u provinciji Prevalitane, njihovom pokrštavanju, kao i o borbama koje su se vodile između Slovena, a kasnije Vizantije da bi zauzeli kraljevsko prijestolje Duklje.

⁷⁷ Teodor Ippen, *Stari spomenici ruševine u Albaniji*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1900, f. 94–95. Abacija je najveći stepen jednog manastira, koja podliježe Rimskoj kuriji. Dok su manastiri podležni svojim poglavarima dotičnog reda (monaha).

⁷⁸ Marin Sirdani, *Mbretnesha Helena de Francia e Kisha ne Shna Prendes në Shirq*, u: Hylli Dritës, Shkodër 1930 nr. 2. f. 76.

⁷⁹ Teodor Ippen, *Stari spomenici ruševine u Albaniji*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1900, f. 17.

⁸⁰ M. Šufflay, *Kirchenstände Vort Türkischen Albanien*, o. c., str. 37.

⁸¹ E. Perićić, *Sclavorum regnum, Grgura Barskog*, str. 175.

U nizu svih imena koja su pravila istoriju nalazi se i Sveti Jovan Vladimir i Manastir Svete Marije Djevice kojoj dotični autor posvećuje posebno poglavlje. Na osnovu gore citirane hronike, princ Duklje, Sveti Jovan Vladimir, 997. godine se svim svojim bićem borio za odbranu Duklje (Diokleje) od Bugara. U znak osvete nad njim, Vladimirov život završio je tragično od jedne majstor-ski namještene izdaje od strane Bugara, odsijecanjem njegove glave 20. maja 1016. u bugarskoj Prespi. Hronika nastavlja da je njegovo tijelo kasnije prenijeto u Manastir Svete Marije Krajinske u Krajini, da bi ponovo bilo sahranjeno od njegove žene Kosare, na istom mjestu, gdje je kasnije sahranjena i ona, 1018. godine, zajedno sa svojim suprugom Jovanom Vladimirom.⁸²

U kasnijim hronikama i legendama, od XVI vijeka i nakon toga, gdje se poslije tri vijeka šutnje spominje Jovan Vladimir, saznaje se da je njegovo tijelo uzeto iz Krajine 1215. godine od strane epirskog princa, despota Mihajla Enđelija Komnena (1204–1216) i prenijeto na čuvanje u Drač.⁸³ A 1381, na osnovu studijskih izvora, svečeve kosti (mošti) prenesene su u Elbasan u Albaniji, od strane princa Albanije Karla Topije (1359–1383), u ponovo izgrađenom manastiru, koji je posvećen imenu Svetog Jovana Vladimira.⁸⁴

Nema sumnje da je hronika nadbiskupa Grgura najautentičniji i najznačajniji izvor napisan u XII vijeku o postojanju manastira o kome je riječ i popularnog sveca Jovana Vladimira. Kasniji istraživači, iako u vezi sa dešavanjima oko Jovana Vladimira postavljaju mnogo pitanja, s pravom ili ne, kao: Jireček, Radonjić, Mijušković, Antoljak, Peričić i drugi, ipak svi imaju zajedničku tačku — da je Vladimir intrigantna figura i da je kao čudotvorac bio jako poštovan od tri vjere: pravoslavaca, muslimana i katolika i od nekoliko balkanskih naroda.⁸⁵

ARBANASI SU SKLONILI KOSTI U ELBASAN

Uporedo sa pitanjima koja postavljaju istraživači o mjestu sahrane, njegovom položaju u društvu ili dobijanju imena Jovan itd., ono što bi za mene bilo najintrigantnije pitanje je: Zašto je njegovo tijelo iz Krajine prenijeto u Drač, a zatim u Elbasan? Jireček postavlja hipotezu da su kosti (mošti) Vladimira preuzete na čuvanje zbog straha da će ih oteti Mađari, Bugari i drugi,

⁸² E. Peričić, *Ljetopis Popa Dukljanina*, Faksimil, Bar, 1999, str. 66–73.

⁸³ S. Perović, *Dukljanski knez Vladimir i makedonska princeza Kosara u legendi i istoriji*, u knjizi: „Dukljanski knez Sveti Vladimir”, 1000 godina crnogorske državnosti, Podgorica, 2016. str. 21.

⁸⁴ L. Thalloczy, K. Jiriček, M. Šufflay, o. c., dok. 375, str. 89.

⁸⁵ E. Peričić, o. c., str. 163.

koji su namjeravali napasti Duklju i, drugi argument, da je svaki narod želio imati relikvije nekog sveca.⁸⁶ Banašević, s druge strane, smatra da su Srbi imali mogućnost da vrate njegovo tijelo iz Albanije, ali su veći interes pokazali za Svetog Savu Nemanjića, osnivača pravoslavne crkve 1219, kao simbola njihovog crkvenog i državnog identiteta.⁸⁷ Moglo bi se nabrojati još ovakvih argumenata hipotetičke prirode. Postavlja se pitanje kakvo je bilo stanje Arbanasa za vrijeme srpskih osvajanja i u kakvoj su oni vezi bili sa Jovanom Vladimirom.

Dobar poznavalac albanske istorije Milan Šufflay tvrdi da je Rimsko carstvo, pošto je osvojilo Prevalitanu, raspršilo primarna ilirska plemena kao što su Labeati, Pirusti, Sardati i dr., do ponovnog javljanja sekundarnih plemena mnogo kasnije.⁸⁸ Kontinuitet ilirske krvi, na osnovu vizantijskih izvora, prema Šufflayu, jasno izbija već u XI vijeku, pod imenom Albanoi, tim istim imenom — Albanoi — kojim Ptolomej u II vijeku naziva Albance.⁸⁹ Takođe, u XI vijeku ponovo se bude kneževine Arbrije, koje su već tada bile snažno razvijene kao autonomne političke strukture. To znači da su Arbanasi imali liniju podzemnog kotinuiteta od vremena Ilira do pojavljivanja na javnoj sceni u XI vijeku. Podzemna žila desila se zbog divljih slovenskih osvajanja na ilirsko-arbanaškim prostorima, gdje Arbanasi nijesu mogli da se pojave na javnoj i političkoj sceni.

Ptolomejov naziv Albanoi, ili na latinskom Albanensis, kojim su se identifikovali Arbanasi, na arbanaškom crkvenom polju nalazimo 1065. u papinskoj palati u Rimu, kardinala Bonifatijusa Albanensisa (Albani),⁹⁰ gdje se po prvi put jedan papin visoki funkcioner javlja sa prezimenom jedne nacionalnosti, u ovom slučaju arbanaške. Godine 1062, dijeceza Arbrija (Arbanensis) u buli pape Aleksandra II figurira kao sufragana Antibarensis. Zatim, na ceremoniji inauguracije kotorske katedrale 1166. imamo aktivno učešće biskupa Arbrije, „episcopis Lazaro Arbanensis” i opata Manastira Sanctis Salvatoris Arbanensis (Svetog Spasa u Arbriji), Đerđa.⁹¹ Ime Albanensis zabilježeno je i među učesnicima na Barskom koncilu 1199. itd. Da se Arbanasi odavno imali svoj veoma aktivan jezik, imamo i slučaj kada se albanski jezik („lingua albanesca”) po prvi put direktno spominje „izvan arbanaškog područja” 1285. go-

⁸⁶ E. Peričić, *o. c.*, str. 163.

⁸⁷ *Idem*, str. 164.

⁸⁸ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 58.

⁸⁹ *Idem*, str. 25.

⁹⁰ *Miscellanea Slavorum, Dokummenti o Slovenima*, Pars Prima, Državni arhiv Crne Gore, dok. Nr. 128, Cetinje, 2002, str. 80–81.

⁹¹ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica 2001, vol. VI, str. 46; A. Meksi, *Arhitektura e Kishave të Shqipërisë, Shek. VII–XV*, 2004, str. 62.

dine u Dubrovniku, tvrdio je Šufflay.⁹² S druge strane, kao geografski prostor, Arbania, u papinim spisima „Regnum Albanie”, prostire se od Kotorskog zaliva, nastavljajući do rijeke Drilon (Drini i Matit), u Novom Epiru i dalje.⁹³ A Barska nadbiskupija kao crkvena institucija, u relacijama Svete Stolice, prije pa i od Marina Bicija 1610. pa sve do Karla Pootena 1867., uvijek je evidentirana kao dio teritorije Arbrije (Albanije).⁹⁴ Iz ovih i drugih dokumenata proizilazi da su stanovnici Diokleje (Duklje) u stvari stari Arbanasi, koji su se pod pritiskom slovenskih plemena stisli (skupili, zbili), dok se jedan dio njih asimilovao prelazeći u naciju Slovena, a potom i u srpsko pravoslavlje. Dakle, Šufflay će s pravom zaključiti da „Zeta (Duklja) i sjeverna Arbanija čine jedan biološki facies povezan jednakom plastikom tla, istom ilirskom krvlju i istim istorijskim bolima”.⁹⁵

Polazeći od gorenavedenih činjenica, i s druge strane da su prinčevi Arbrija, u XII vijeku, imali povlašćeni politički položaj u odnosu na Vizantiju, Arbanasi su uzeli tijelo Vladimirovo, kome je u Krajini prijetila opasnost od otimača, i prenijeli ga u Drač i kasnije u Shen Gjonu u Elbasanu. Arbanasi su učinili ovaj gest pored ostalog i zbog činjenice što su Vladimira u svom srcu osjećali kao neodvojiv dio svoje istorije.

Albanski princ Karlo Thopia je 1381, reflektirajući stvarnost političkog prostora, na spomen-ploči stavio natpis na tri službena crkvena jezika: grčkom, latinskom i staroslovenskom.⁹⁶ Ovo je indikator da je Jovan Vladimir bio poštovan od tri vjere i nekoliko nacionalnosti Balkana, a posebno Arbanasa (Albanaca). Štovanje Sv. Vladimira od strane Arbanasa može se potkrijepiti i činjenicom da su krst sa ostalim relikvijama, poslije rušenja manastira od Turaka u XVIII vijeku, vjerno očuvali starosjedioci muslimani (islamizirani Albanci). Kako je krst dospio prije 100 godina u Mikuliće, ne zna se tačno „jer o tome nemamo pouzdane podataka”, kaže Vasilije Lukić.⁹⁷

A zbog čega Arbanasi svojim imenom aktivno nijesu ušli u bilješke raznih kroničara do XI vijeka, razloge treba tražiti u tome da su pobjednici ratova uvijek napisali istoriju.

⁹² M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 22.

⁹³ *Monumenta Montenegrina*, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica 2001, vol. V, str. 22; D. Farlati, J. Coleti, *Ilirici Sacri*, vol. VII, Venetiis, 1817, str. 191.

⁹⁴ D. Farlati, J. Coleti, *Ilirici Sacri*, vol. VII, Venetiis, 1817, str. 8.

⁹⁵ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 52.

⁹⁶ V. Lukić, *o. c.*, str. 53.

⁹⁷ *Idem*, str. 29–30.

NASTAVAK PAŽNJE SVETE STOLICE ZA MANASTIR U KRAJINI

Sklanjanjem Vladimirovih kostiju (mošti) 1215. iz Krajine, Manastir Prečiste Krajinske pao je u očima Barske nadbiskupije. Ali, pošto mu je u narodu očuvana popularnost, interesovanje za njega je pokazala kraljica Helena, koja je kao udovica 1283. posjetila manastir u mjestu Mali Ostros (Krajina), dodjeljujući tom prilikom odlikovanje porodici Junku, u znak zahvalnosti za gostoprimitstvo koje su joj ukazali. Kraljica Helena je tom prilikom posjetila i jedan drugi manastir na vrhu Rumije, koji je „građen od palestinskih jeremićana”, kaže Marin Sirdani, referirajući o knjizi Marina Barletija.⁹⁸ Vladimirov manastir u Krajini, za koji se misli da je prije toga bio čuveni (ženski) manastir benediktinki, bio je poštovan i od strane arbanaških prinčeva Balšića.

Srpska crkva, da bi imala referentnu crkvu u budućnosti, u tom je manastiru instalirala grupu kaluđera, koji su se kasnije širili i po crkvama na Skadarskom jezeru koje su izgradili Balšići.⁹⁹ Barska nadbiskupija se koncentrisala oko arbanaških katoličkih vjernika „koji su predstavljali snažnu većinu u Krajini”, tvrdi Šufflay.¹⁰⁰

Krajina (alb. Krajë, -a), u izvještajima Rima, neočekivano poprima posebno značenje, prilikom formiranja nove arhidijeceze istog imena — Krajinska nadbiskupija (Archiepiscopus Crainensis) je postojala u periodu 1446–1480. Formiranje ove dijeceze na pragu pada Skadra pod Osmansko carstvo stvorilo je konfuziju kod starih crkvenih historiografa, koji i u novim vremenima, za samu Rimsku kuriju, ostaje zagonetkom. Ali je ova akcija od strane pape, kako izgleda, preduzeta da bi zaustavila ekspanziju srpske crkve, u ovom regionu nastanjenu Arbanasima. Kao treći biskup na čelu ovog sjedišta u periodu 1454–1457.¹⁰¹ pojavljuje se Palj Dušmani, Arbanas koji se, po Šufflayevom mišljenju, istakao kao izuzetna ličnost.¹⁰²

Iako Krajinska nadbiskupija nije imala dug život, popularnost Manastira Svete Marije i ličnosti Jovana Vladimira rasla je iz godine u godinu, do njegovog uništenja od Osmanskog carstva u XVIII vijeku.

Dopisnici Svete Stolice, u godinama u nastavku, nijesu posvetili pažnju Manastiru Svete Marije koji se nalazio u mjestu zvanom Mali Ostros ili Krajnja, koji je pripadao okrugu Arbneša. To se desilo zbog toga što je tada mana-

⁹⁸ M. Sirdani, *Mbretnesha Helena de Francia e Kisha e Shna Prendes në Shirq*, u: Hylli i Dritës, br. 2 Shkodër, 1930, str. 80.

⁹⁹ V. Lukić, o. c., str. 60.

¹⁰⁰ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, str. 26.

¹⁰¹ *Idem*, str. 99–100.

¹⁰² *Idem*, str. 99

stir bio izgubio svoj sjaj, a s druge strane barska crkva trebalo je da se bavi katoličkim vjernicima u arhidijezi, obuhvatajući i Krajinu, kojima je prijetila asimilacija u pravoslavlje a od XV vijeka prelazak vjernika u islam.

Izvjestilac Marin Bici, povodom njegove posjete 1608. arbanaškim krajevima okupiranim od Osmanlija, govori o širenju pravoslavlja u Barskoj arhidijezi, koja se vršila i uz pomoć Osmanskog castva. Grad Bar je, po njemu, bio katoličke vjere, ali se primjećivalo spuštanje iz brda crnogorskih otpadnika (skizmatika) u grad. Paštrovići, koji su ranije bili katolici, sada su počeli da plaćaju harač Pečkoj patrijaršiji, što je odobrio skadarski sandžak-beg. Bici, za selo Goricu i Selitu, tvrdi da su tu došli kaluđeri da bi skupljali porez, iako su ovi vjernici pripadali Barskoj arhidijezi.¹⁰³ Dakle, prema Biciju, katolički vjernici bili su pritisnuti preko mjesnog kadije, ili sandžak-bega, da plate porez srpskoj crkvi da bi prešli u pravoslavlje.¹⁰⁴ Da bi se razumjelo zašto je pravoslavlje bilo u porastu, objašnjava izvjestilac Frančesko Leonardo 1633. godine, kada kaže da je Barska arhidijeza bila sa svih strana opkoljena od pravoslavaca i da se radilo na tome da se otpadnici (šizmatici) u Šestane vrate staroj vjeri.¹⁰⁵ Takođe, i nadbiskup barski Đerđ Bardhi, 1637, kaže da je crkva u Spiču, blizu Bara, imala dva oltara, na jednom se vršio katolički, na drugom pravoslavni obred.¹⁰⁶

U izvještajima iz kasnijih godina Andrije Zmajevića, tačnije, iz 1671, izlazi da su Mrkojevići, koji su dosta uticajno pleme, prešli u pravoslavlje potčinjavajući se Cetinju. Takođe, u izvještajima se govori naveliko o prelasku katoličkih vjernika u islamsku vjeru.¹⁰⁷

OSTALI IZVJEŠTAČI SVETE STOLICE O MANASTIRU U KRAJINI

Jedan izvještač koji daje kratku indikaciju u vezi sa Vladimirovim manastirrom, poslije mnogo godina, jeste skadarski biskup i administrator barski, Pjetër Bogdani (1656–1677). Za njegovog vremena primjećuje se otopljanje odnosa između dvije crkve u pokušaju stvaranja hrišćanskog saveza protiv Osmanškog carstva. Ta se ideja reflektuje kod Bogdanija kao jednog od najbriljantni-

¹⁰³ M. Bici, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek..., XVII* (Injac Zamputi), vol. I, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok, 2, Tiranë 1963, str., 51.

¹⁰⁴ *Idem*, str. 51, 90, 101.

¹⁰⁵ F. Leonardi, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek..., XVII* (Injac Zamputi), vol. II, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok, 33, Tiranë 1965, str. 181.

¹⁰⁶ GJ. Bardhi, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek..., XVII* (Injac Zamputi), vol. II, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok. 25, Tiranë 1965, str. 95. Relacija, 20 oktobra — nevembra 1637.

¹⁰⁷ A. Zmajevich, Arhiv Propaganda Fide, SRCG, Vol 434, ff, 415–424. Relacija 1671. godine.

jih Arbanasa svih vremena. On je 1667. pokazao duhovnu zrelost u odnosu na pravoslavne kaluđere, starajući se kod Svete Stolice da pomogne crkvenim namještajem i zastavama manastire pored Skadarskog jezera i Manastir Svetog Nikole na Vranjini.¹⁰⁸ Bogdani u spisima iz 1668. širi gamu pomoći, spominjući manastire u Rahovu i Krajini. Ti su manastiri čekali dolazak crkvenih sudova i zastave iz Rima, koje je ranije bio poručio nadbiskup Bogdani. U istom izvještaju saznaje se da je u Rahovu i Krajini bio samo po jedan kaluđer.¹⁰⁹ U jednom drugom izvještaju se naslućuje međusobna saradnja Bogdanija sa igumanom Nikodinom iz Manastira Krajine.¹¹⁰ Iako izvještači (relatori) Svete Stolice nakon Bogdanija, u periodu od nekoliko godina, ne nude bilješke o manastiru o kome je riječ, to ne mora da znači da nije bilo međusobnih posjeta između Barske nadbiskupije i kaluđera tog manastira.¹¹¹

Opširnije podatke o Manastiru Svetog Vladimira daje nadbiskup barski Marko Giorga, tokom njegove posjete ovom kraju 1697. godine. Giorga na početku govori o slavnoj istoriji ove arhidijeceze, kad je cvjetala raskošnim i lijepim crkvama i imala 72 plemićke porodice. Kad su crkve u pitanju, od njih su preostale samo ruševine, a jedan dio plemićkih porodica prešao je u pravoslavlje, dok su se ostali islamizirali, i u njegovom vremenu ostalo je samo 5 plemićkih kuća. Takođe, broj vjernika u svim župama značajno se smanjio, kao posljedica konvertiranja.¹¹²

Na području Krajine, o kojoj govorimo, izvještač spominje župu Livari, Gornje i Donje, gdje je bilo 29 albanskih katoličkih porodica, 2 turske porodice (islamizirani Albanci) i 7 srpskih kuća. Šestani su slovili za veoma veliku župu, a njihove su kuće i crkve bile pola porušene od crnogorskih pljačkaških akcija. Broj vjernika iznosio je 756, uz 2 turske kuće i 6 srpskih kuća sa 40 stanovnika. Izvještač potom govori i o stanju u drugim župama. Marko Giorga izvještava da je Budvanska dijeceza još uvijek pod jurisdikcijom Barske nadbiskupije i da je Barska dijeceza obuhvatala Krajinu (Craina) kao crkvenu zajednicu, gdje se nalazio manastir posvećen „slavnom uznesenju Svete Gospe Djevice u nebo”, koju su mještani jako slavili na dan njene svetkovine, pa i sami

¹⁰⁸ O. Marquet, *Letrat dhe dokumente e Pjeter Bogdanit*, Mendimi Shqiptar, botues, Atë Gjergj Fishta Lezhë, 1997, str. 177, 195.

¹⁰⁹ *Idem*, str. 207.

¹¹⁰ M. Jačov, *Le Missioni Cattoliche nei Balcani Durante la Guerra Di Candia (1645–1669)*, vol. II, Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1992. str. 629–630.

¹¹¹ O. Marquet, *o. c.*, str. 55

¹¹² M. Jorga, *Arhiv Propaganda Fide*, SRCG, anno 1697, Vol. 528, nr. 18, pp. 307–313.

muhamedanci.¹¹³ „Ovaj manastir i crkvu”, kaže nadbiskup Marko, „čuvaju i u njoj služe srpski kaluđeri i monasi, pošto su ovaj manastir tradicionalno držali oni” (kaluđeri). Giorga u svom izvještaju potvrđuje saradnju sa srpskom crkvom, koja je nastavila da bude dobra još od vremena Bogdanija, navodeći da „bez obzira na to (što su tu bili kaluđeri), i našim se sveštenicima dozvoljavaju da tu slave Svetu Misu, pošto sam imao priliku da u njoj slavim i ja sa svojim prethodnikom (Andrijom) Zmajevićem”, završava Izvještaj iz 1697. godine.¹¹⁴

Da je postojalo poštovanje (odanost) prema Jovanu Vladimiru kod Arbanasa, govori činjenica da mons. Vinko Zmajević u svom Izvještaju iz 1703. ističe da je u župi Svač, u selu Suma, podignuta jedna katolička crkva u znak poštovanja prema Svetom Jovanu Vladimiru.¹¹⁵

ZAKLJUČAK

Bez obzira na komplikovane istorijske situacije, Barska arhidijeceza kao nasljednica stare Diokleje vodila je miroljubivu politiku prema srpskom narodu i pravoslavnoj crkvi, što se može zaključiti i na osnovu pisama Rimske kurije koja su bila upućena srpskim vladarima. Bilo je momenata natezanja odnosa za vrijeme cara Dušana, koji je u XIV vijeku bio prekršio svaku mjeru u odnosu na Katoličku crkvu. Za Barsku arhidijecezu Sv. Jovan Vladimir, s pravom ostaje svetac koga poštuju sve tri vjere i nekoliko balkanskih naroda, koji su, htjeli — ne htjeli, osuđeni da žive zajedno pod istim nebom Balkanskog poluostrva — s vremena na vrijeme pokrivenog oblacima.

LITERATURA

- [1] *Albania*, Enciclopedia Cattolica, Citta del Vaticano, vol. I, Firenze, 1948.
- [2] *Antivari*, Enciclopedia Cattolica, Citta del Vaticano, vol I, Firenze, 1948.
- [3] Bartl, Peter *Albania Sacra*, Geistliche Visitationsberichte aus Albanien, 2: Erzdi zese Durazzo, Albanische Forschungen, band, 26, 2 Harrassowitz Verlag. Wiesbaden, 2011.
- [4] Bici, Marin, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek..., XVII* (Injac Zamputi), vell. I, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok, 2, Tiranë 1963.
- [5] Butorac, Josip — Ivandija, Anton, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973.
- [6] Caroli du Fresne, Domini du Cange: *Illyricum Vetus & Novum*. Posonii, Anno, MDCCXLVI, 1751.

¹¹³ Riječ muhamedanci podrazumijeva islamizirane Albance, koji su živjeli i na drugoj strani manastira, danas Ostros i Vogel, u okolini Arbneša.

¹¹⁴ M. Jorga: Arhiv Propaganda Fide, SRCG, anno 1697, Vol, 528, nr. 18, pp. 307–313.

¹¹⁵ P. mons. Perkolić, Obavijesti — Lajmerimet, *Nadbiskup Vinco Zmajević*, br. 2, 2003, str. 58.

- [7] Coletto, Jacobo, *Illyrici Sacri*, voll. VIII, Venetiis, MDCCCXIX (1819).
- [8] Cordignano, P. Fulvio S. I, *L'Albania, a traverso l' opere e gli scritti, di un grande Missionario italiano, il P. Domenico Pasi, S. I.* (1847–1914), voll. II, Roma — Institutoper L'Europa Orientale — Roma, MCMXXX–XII.
- [9] *Devet vjekova Barske nadbiskupije*, Kulturni centar Bar, Opštinski arhiv, Bar, 1989.
- [10] *Enciklopedija Jugoslavije*, vol. 1, Zagreb, MCMLV.
- [11] *Enciklopedija Jugoslavije*, vol. 3, Zagreb, 1984.
- [12] Farlati, Daniele, Coletto Jacobo, *Illyrici Sacri*, tomus VII, Venetiis MDCCCXVII (1817).
- [13] Farlati, Daniele, Coletto, Jacobo, *Illyrici Sacri*, tomus VII, Venetiis MDCCCXVII (1817).
- [14] Ferrari, Ph., *Catalogus generalis Sanctorum in Martyrologio Romano*, Venezia 1962.
- [15] Ferrari, Ph., *Catalogus generalis Sanctorum in Martyrologio Romano*, Venezia, 1962.
- [16] Gams, Puis Bonifacies, *Series episcoporum Ecclesiae*, Graz, 2 1957.
- [17] Gams, Puis Bonifacies, *Series episcoporum Ecclesiae*, Graz, 2 1957.
- [18] Gasper, Gjini, *Skopsko-prizrenska biskupija kroz stoljeća*, Zagreb, 1986.
- [19] Gegaj, Atanas, *L'Albania et l'Invasion turque au XV siècle*, Paris, 1937.
- [20] Giorge, Marko, *Izvjestaj o Barskoj nadbiskupiji* (ACPF, SOCG) rukopis, vol. 528, god. 1697.
- [21] Giuseppe, Micunco (redaktor), *Albania Nella Storia, Le ali della farlalla*, Caritas, Albania, Bari, 1995.
- [22] *Historia e Popullit Shqiptar* (redaktor Hysni Muzafiri), Shtepia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1994.
- [23] *Illirico (Illyricum)*, Enciclopedia Cattolica, Citta del vaticano, voll. VI, Firenca, 1951.
- [24] Ippen, Teodor, *Stari spomenici ruševine u Albaniji*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1900.
- [25] *Istorija Crne Gore*, knjiga prva, Titograd, 1967.
- [26] Jačov, Marko, *Le Missioni Cattoliche nei Balcani Durante la Guerra Di Candia* (1645–1669), vol. II, Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1992.
- [27] Jorga, Marko, Arhiv Propaganda Fide, SRCG, anno 1697, vol, 528, nr. 18, pp. 307–313. Rim, 1697.
- [28] Jovanović, Jagoš, *Stvaranje crnogorske države i razvoj crnogorske nacionalnosti*, Cetinje, 1948.
- [29] Leonardi, Françesko, *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë Veriore e të mesme në shek., XVII* (Injac Zamputi), vol. II, Universiteti Shtetëror i Tiranës, dok, 33, Tiranë 1965.
- [30] Lukić, Vasilije, *Prečista Krajinska, Prvi slovenski spomenik u Crnoj Gori*, Cetinje, 1974.
- [31] Malaj, Vincenz, *Apostolsko i kulturno djelovanje franjevacu među vjernicima albanskog naroda*, u: Te dhanat Albanologjike, Shoqata Don Buzuku, Ulqin-Tuz, 1999.
- [32] Marković, Ivan, *Dukljansko-barska metropolija*, Zagreb, 1902.
- [33] Marquet Odette, *Letrat dhe dokumente e Pjeter Bogdanit*, Mendimi Shqiptar, botues, Atë Gjergj Fishta Lezhë, 1997.
- [34] Meksi, Aleksander, *Arkitektura e Kishave të Shqipërisë, Shek. VII–XV*. Uegen, Tiranë 2004.
- [35] Migne, Jacqurs Paul, *Patrologiae Cursus Completus*, Series latina, Parisii 1844–1846, XXX, epistol. I. LIX.
- [36] Mijović, Pavle, *Ulcinjski ciborium: Kulture Crne Gore*, Titograd, 1987.
- [37] Mirdita, Zef, *Gjashtë shekujt e parë të Krishtenizmit në trevat Iliro-shqiptare*, u: Krishterimi nder Shqiptarë, KISH, Shkodër, 2000.
- [38] *Miscellanea Slavorum, Dokummenti o Slovenima*, Pars Prima, Državni arhiv Crne Gore, dok. 128, Cetinje, 2002.
- [39] *Monumenta Montenegrina*, Istorijiski institut Crne Gore vol. V, Podgorica, 2001.
- [40] *Monumenta Montenegrina*, Istorijiski institut Crne Gore, vol. III, Podgorica, 2001.
- [41] *Monumenta Montenegrina*, Istorijiski institut Crne Gore, vol. IV, Podgorica, 2001.

- [42] *Monumenta Montenegrina*, Istorijiski institut Crne Gore, vol. VI, Podgorica, 2001.
- [43] Noli, Fan, *Historia e Skenderbeut*, Boston, 1921.
- [44] Ostrogorski, George, *Istorija Vizantije*, Beograd, 1959.
- [45] Peričić, Eduard, *Ljetopis Popa Dukljanina*, Faksimil, Bar, 1999.
- [46] Peričić, Eduard, *Sclavorum regnum Grgura Barskog*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- [47] Perkolić, mons. Petar, *Nadbiskup Vinco Zmajević*, Obavijesti — Lajmerimet, br. 2, 2003.
- [48] Perkolić, mons. Petar, *Obavijesti — Lajmerimet*, Nadbiskupski ordinarijat, br. 3, Bar, 2003.
- [49] Perkolić, mons. Petar, *S Barskom nadbiskupijom kroz vjekove*, Nadbiskupski Ordinarijat Bar, 1989.
- [50] Perović, Sreten, *Dukljanski knez Vladimir i makedonska princeza Kosara u legendi i istoriji*, u: *Dukljanski knez Sveti Vladimir*, 1000 godina crnogorske državnosti, Podgorica, 2016.
- [51] Petrotta, Gaetano, *Il cattolicesimo nei Balcani*, Estrato da la tradizione, vol. VI, Roma 1928.
- [52] Popović, Vladislav, *Albanci u kasnoj Antici*, u: *Iliri i Albanci* (redaktor Milutin Garašanin), naučni skupovi, knjiga XXXIX, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 10, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988.
- [53] Rogošić, Roko, *Veliki Ilirik (284–395) i njegova konačna dioba (398–437)*, Zagreb, 1962.
- [54] Sirdani, Marin, *Mbretnesha Helena de Francia e Kisha ne Shna Prendes në Shirq*, u: *Hylli Dritës*, br. 2. Shkodër 1930.
- [55] Stojanović, Stojan, *Borba za samostalnost Katoličke crkve u nemanjičkoj državi*, Srpska kraljevska akademija, libri VIII, Beograd, 1912.
- [56] *Sveci i mučenici sa Iliricuma*, u: *Monumenta Montenegrina*, Istorijiski institut Crne Gore, vol. II, Podgorica 2001.
- [57] Šanjek, Franjo, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, 1, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- [58] Šufflay, Milan, *Kirchenzt nde Vort Türkischen Albanien*, Budapest, 1915.
- [59] Šufflay, Milan, *Srbi i Arbanasi: Arhiv za arbanašku starinu, jezik i etnologiju*, knj. 1, Beograd, 1925.
- [60] Thalloczy, Ludovicus — Jireček, Konstantinus — Sufflay, Emilianus, *Acta et diplomata res Albaniae Mediae Aetatis Illustrantia*, vol. I, Vindobonae dok. 182, MCMXIII.
- [61] Ukgjini dom Nikë, *Kisha katolike në trevat shqiptare* (shek. XI deri sot), Qendra botuese Shoqata e Jezuiteve, Tiranë, 2016.
- [62] Zeiller, Giacomo, *L'expansion du christianisme dans la péninsule des Balkans du Ier au Vesiécle*: *Revue Internationale des Études Balkaniques*, I. année, tome 1–2, Beograd 1935.
- [63] Zmajević, Andrija, *Relacija o Barskoj nadbiskupiji*, Arhiv Propaganda Fide, SRCG, Vol. 434, ff. 415–424, Rim, 1671.

Nikë UKGJINI

THE ARCHDIOCESE OF ANTIVARI AND THE MONASTERIES
OF ST. VLADIMIR IN KRAJE

Summary

Prevalit province, which stretched from Kotor to the Mat River, Christianity came to it since the apostolic epoch in the first Century. When they were baptized with the people of other Illyrian — Arbore provinces, such as the New and Old Epirus and Dardania.

Dioclea, as an important city of ecclesiastical-political province of Prevalite, was not invited to participate along with the Archdiocese of Shkodra, in the Chalcedon's council in year 451, whose bishop was Evandrin (Evandrus).

Researchers, D. Farlati and J. Coleti, pronounce the names of other participating bishops at the most recent councils, such as Paulus in 590 and Nemezion in 602. However in church Historiography, due to the Slavic-pagan invasions in the VI century, the names of other bishops of this diocese whose activities were exercised till the IX century were not mentioned, when in Delmitanum (Duvno) a Council was held, due to the newly political circumstances Dioclea was listed as Metropolitan Archdiocese subordinated to were the dioceses of: Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Shasi, Shkodra, Drishti, Pult then Serbia, Bosnia, Travunia and Zahumle (Hum).

In the war in Prevalitana (*Prevalis*) for the conquest and expansion of territories from the Serbs who were on the verge of creating their Imperial with an Orthodox trend, at the request of the king of Dioclea, Konstantin Bodin (1081–1101), the Roman Curia made a new church reorganization. Pope Clement III, on 8 January 1089, wrote the “*Quia divina pietas*” bull addressed to Peter the Bishop of Bar, “*Petro Diocliensis sedis Archiepiscopo*” that established the province of special ecclesiastical for Dioclea, respectively demonstrate to be a former metropolitan, giving it a new shape. Papacy in this case except for dioceses mentioned in Delmitanum, had submitted and all churches and monasteries to the Dalmatians, and to both Greeks and Slavs...

In spite the cooperative measures provided by the Roman Curia and the Archdiocese of Dioclea — Bar, for Serbian newcomers, for a national and religious coexistence, the situation was deteriorating at the time of Stefan Dushan, of the XIV c, reaching to an open hostility between the parties. The situation had taken the right path at the time of the kingdom of Balšić Catholic during the year 1360–1421.

Along the abbeys and existing convents operating in the Archdiocese of Bar at the time of battles for Dioclea, was added another important monastery that of “*Our Lady of Krajina*” situated in Little Ostrog (Östrog), in the province of Krajina, where according to *Shyflay* was erected at the X c, by Saint John Vladimir himself. Very little is known about this monastery, but, according to various researchers we came to know about Vladimir a victim of Dioclean’ invasion from Bulgarians and that his body, after his death in 1016, was buried in the monastery of Krajina. In 1215 it was taken by the Komne’s to Durres, to be carried in the year 1381 for reburial at the reconstructed monastery especially by Karlo Topia from nearby Elbasan.

The monastery in question, widely mentioned in the “*Sclavorum Regnum*” chronicle of Gregory, the Archbishop of Dioclea and Bar, at XII century. After losing its potential at the collapse of the Ottoman Empire, its existing is only mentioned just to shrink in relations to the Archdiocese of Bar, when Pjeter Bogdani and Marko Giorgia, XVII century, and only talk of Shastan and Ljaren. The concerned Reporters, during their visit said that, the monastery is kept alive by the Orthodox monks. From these little stories about the monastery “of Our Lady” in Krajina, understood to have been an active sanctuary for a long period where many pilgrimage believed to have visited such as: Orthodox, Catholic and Muslim leaders of those areas.

Kraja monastery’s event is a clear indication of the historical reality that has prevailed in this part of the Balkan Peninsula.